

A
CSIKSOMLYÓI
ROM. KATH.
FŐGYMNASIUM
ÉRTESITŐJE

AZ
187⁵/₆-ik TANÉVRŐL.

IMETS FÜLÖP JÁKÓ
IGAZGATÓ ÁLTAL.

SZÉKELY-UDVARHELY.
NYOMATOTT BECSEK D. BETŪVEL.
1876.

A

CSIKSOMLYÓI

ROM. KATH.

FŐGYMNASIUM

É R T E S I T Ő J E

AZ

187⁵/₆-ik TANÉVRŐL

IMETS FÜLÖP JAKÓ.

IGAZGATÓ ÁLTAL.

SZÉKELY-UDVARHELY.

NYOMATOTT BECSEK D. BETŰVEL.

1876.

TARTALOM.

- I. A gymnasium 10 évi állapotáról.
Hivatalos jelentés az igazgatótól.
 - II. Tanárikar.
 - III. Az 187⁵/₆. évben követett tanterv.
 - IV. Írásbeli feladványok.
 - V. Az ifjuság érdemsorozata.
 - VI. Tanügyi adatok.
 - VII. Statisztikai kimutatás.
 - VIII. Az érettségi vizsgálat eredménye.
 - IX. Figyelmeztetés.
-

I.

A csíksomlyói rom. kath. gymnasiumnak az utolsó 10 év alatti állapotáról való jelentés.

A mlts. tankerületi kir. főigazgatóságnak folyó 1876. ápr. 8-ról 187. sz. a. kelt azon felhívására, miszerint „az oktatásügynek 1867. óta ezen gymnasiumnál tapasztalt emelkedéséről, vagy esetleg hanyatlásáról, a mindkét irányban befolyást gyakorolt intézkedések, vagy létező viszonyok kijelelése és azoknak kiemelése mellett, a mik a tapasztalt hiányokat eltávolíthatnák, kimerítő és a tényleges állapotnak megfelelő jelentést tegyék“: mielőtt ezen nagymérvű kérdés érdemleges részletező ismertetésébe bocsátkoznám, megjegyezhetni vélem, miszerint a kérdésbe tett oktatásügyi állapotok és viszonyok a magas kormány előtt eddig is fel voltak tárva, részint az időnkinti felterjesztések és igazgatói jelentések fonalán, részint a tanári mindennemű értekezletek jegyzőkönyveinek felküldése és 1870-en innen ezen iskola részéről nyomtatásban is kiadott s felsőbb helyekre is elküldött értevitvények által.

A főmltsgu vallás- és közoktatási miniszteriumnál az erdélyi rom. kath., és így a csík-somlyói gymnasiumról is körülményes jelentését 1873-ban Mészáros Nándor miniszteri biztos ur megtette volt. Ezen jelentés a nevezett iskolákra nézve nem volt nagyon hízalgő; s azért őrvendeni fogok, ha tiszta adatokból összeállított jelentésem körvonalai a csík-somlyói gymnasiumi tanügyet kedvezőbb színben és úgy tűntethetik fel, mint a melyben 1867 óta évről-évre határozott emelkedés és haladás constatálható.

Hogy ezen tény könnyen megbírálható legyen: tekintsük az intézetet annak programmszerű részleteiben.

I. Tanárikar.

A csiksomlyói tanárikar személyzete 1874-ig úgy ítélendő meg, mint a melynek 7 osztályt volt feladata tanítani. A másik körülmény, a mely itten szintén tekintetbe veendő, az, hogy a tanári-személyzet világi, egyházi és szerzetes tagokból áll; a mi a mondott elemek közt nemes versenyre is adhatott alkalmat.

Mig a gymnasium VII osztályu volt, 10 tanár vezette a rendes tárgyak oktatását. Az írást, rajzot, testgyakorlatot és éneket a 10 tanár egynémelyike szokta tanítani remuneration mellett.

1870-ben a rendes tantárgy gyanánt kezelendő rajz céljából a rajz-tanári állomás egyelőre 500 forinttal rendszeresített (1604. püsp. sz. 1869.) s a testgyakorlat tanítása is foganatosított heti 4 órában (161. p. sz. 1870). 1870 végén a csik-somlyói tanár-testület — miután az ügyet püspök ur ő nmltsga ajánlotta — (2875. p. sz.) az előre felterjesztett rendszer és mód szerint Csik-Szeredában a felnőttek oktatását is megkezdette (27419. miniszt. szám). Nem a tanári-testületen mult, hanem az említett nemes városon és vidéken, hogy a felnőttek oktatása a jövő tanévben (1871—72) elejtett.

Ezen tanévben egy ürességben levő tanári állomás a többi tanár által közösen helyettesített, miután egyik tagtársunk a m. k. földmívelési minisztériumtól nyert ösztöndíj mellett külföldre utazott. (3608. p. sz.) A rajz-tanári-szék, melyre ámbár a rendes tanári fizetés feltétele mellett a pályázat ismételen ki volt hirdetve, 1871—72-ben szintén csak helyettesített; azonban az 1872—73-ik tanév elején rendszeresen be lett töltve. (2087. p. sz.) A gymn. tanárok egyrésze helyettesképen a helybeli tanítóképezdénél is alkalmaztatott. (2690. p. sz.)

1873-ban a tanári fizetés, mely némileg már 1870-ben feljavított volt, 600, illetőleg 700 forinttal rendszeresített; a mi — ámbár nagyon szerény s más tisztviselőkhöz képest igen aránytalan javadalmazás — mégis érezhetőleg türethetőbbé s nyugodtabbá tette tanáraink helyzetét.

1874. tavaszán a rajz- és szépírást-tanító, püspök ur ő excellentiája segedelmezése folytán, Buda-Pestre távozott félévi tanfolyamra. Ugyanez év elején, miután már folyó tanévben (1873—74) a gymnasium VIII osztályra kiegészített, egy újabb tanári állomás lett rendszeresítve és a tanári-kar részére az érettségi vizsgálati jog azon feltétellel engedélyeztetett (790. p. sz.), hogy 3 év lefolyása alatt annak nagyobb része tanképesítést szerezzen.

A tanári-testület ezen megszorító feltételt annál kevésbé találta reá nézve méltányosan alkalmazhatónak, minthogy itt nem egy új tanintézetre vonatkoztatnák a rendelet szigorát, mint inkább egy oly tanintézetre, mely már 15 év óta vezette a VII osztályból álló gymnasiumot; ennél fogva reá nézve az említett feltétel messze visszahatólag jönne alkalmazásba. Azért ezen értelemben alázatos fölterjesztését püspök ur ő excellentiája utján meg is tette.

A VIII. osztály felállítása alkalmából szükségessé vált 12-ik tanári állomás még ez évben nem rendszeresíthetvén, azt a többi tanárok helyettesítik, kiknek ezért honorarium utalványoztatott. (3170. p. sz.)

Ujabb időben a tanári-kar irányában ismételt hangsúlyozta püspök urunk ő excja azt, a mire nézve évek folytán féltékeny atyai gondoskodással óvta őt, hogy tartózkodjék mind maga, mind az ifjúságot óvja a kor romboló áramlata ellen; mindennemű oktatást vallás-erkölcsi eszmékhez vezessen vissza és nevelési működésire, valamint a keresztény ajtatosság gyakorlata nézve tartsa ő elvül, hogy: „*exempla trahunt.*“ (1866. 434. p. sz., 1875. 417. p. sz. és 580 p. sz.) Ez utóbbi szám alatt újból sürgeti püspök ur ő exja a tanári vizsgálatra való készülést; a mit mindnyájan nagyon kívánatosnak tartunk ugyan; de ha meggondoljuk, hogy az erdélyi r. k. tanártestületek kebelében tíz év óta felmerült tanképesítések — egykettőnek ritka kivételével — csak arra szolgáltak alkalmul, hogy a szerényebb javadalmazást az állam által kínált előnyösebbel cseréljék fel, legalább mig ezen kínálat nagyban fenn áll, nem lehet fölöttébb óhajtunk körülményeinkhez képest azt, a mi különben általánvéve nagyon kívánatos. Egyébiránt a csik-somlyói gymnasiumnál van egy tanképesített tanár (az igazgató), egynek a vizsgálata folyamatban van, kettő pedig már készűl reá.

Végre folyó 1876. év első felében a tanári testületnek azon ügybuzgóságért, melyet 1874—75. tanévben az ifjúság oktatása körül kifejtett s azon buzgó törekvésért, mellyel az intézetet a tökély magasabb fokára emelni igyekezett, meglegedés és méltányos elismerés nyilvánítottott. (454. p. sz.)

Ennyi az, amit a csik-somlyói rom. kath. főgymnasium tanártestületéről — később említvén föl a különböző tanulmány-ágakban fölmutatható eredményeket — tények nyomán szembállíthatók. Mézsáros Nándor miniszteri biztos ur ömltsgának különben valamennyi erdélyi rom. kath. gymn. tanártestületekre vonatkozó s velünk a mlts.

igazgató-tanács által 779—1873. sz. a. közöltt azon jelentésével, hogy „paedagogiailag és tudományosan képzett tanár kevés van.“

II. Tanigazgatóságok és gondnokságok.

Az előbbi pontnak mintegy diszes háttérül czélszerűnek látom keletkezési sorrendben felhozni gymnasiumaink közigazgatási rendszerének azon fensőbb közegeit is, melyeknek szaporodását az állam és egyház közötti verseny idézte föl, s a mely intézményeknek jótékony befolyása oktatás- és nevelésügyünkre már csak azon érdeklődés és ellenőrzés folytán sem maradhatott ki, melyet több oldalról és irányban keltettek.

1868-ban (3359. p. sz. a.) helybeli plelános ftdő Bodó Alajos ur ezen gymnasiumhoz püspöki biztossá neveztetett ki; „hogy mindazt, mit az intézet felvirágzására hasznosnak lát — az igazgató és tanárokkal egyetértve — eszközölje, illetőleg a püspöknek előterjeszse. Nevezetesen pedig az ifjuság oktatását, az iskolai fegyelem megtartását és a tanárok készütségét, szellemét s erkölceit felvigyazza s a netaláni hiányokat pótolta.

A következő 1869. évben a magas kormány is az erdélyi főkormányzók feloszlatása esetéből saját közegül az erdélyi tank. kir. főigazgatóságot felállította, eddig tett s teendő intézkedéseinek és reformjainak keresztülvitelére s főfelügyeleti jogának gyakorlására kir. főigazgatóvá mltgs. Páll Sándor kir. tanácsos urat nevezvén ki. Ezen intézmény által azt czélozta általában a magas kormány, hogy tanintézeteiüket a kor és újabb állami intézvényeink kívánalmaihoz képest messze előhaladott európai nemzetekéivel párvonalba lehessen hozni. (4. főigazgatói szám.) Itt megjegyzem, hogy az erdélyi rom. kath. iskolák és nevelőintézetek főigazgatója az erdélyi püspök lévén, (L. „Az erd. rk. bizottság hatásköre“ Gy.-Fehérvár, 1876. 42—50 l.) ezen tan- és nevelő-intézetekre nézve más főigazgatóság felállítása felesleges volt. A magas kormánynak az erd. tanker. főigazgatóság által tanusított bővebb gondoskodása mindenestre lendített iskoláinkon ezen átmeneti időkbén, kivált az egyformásítás s folytonos ellenőrzés által; de mig e tekintetben is csak egy középtanodai egyetemes törvény alapján hathatna még gyümölcsözőbben; iskoláink közigazgatása szinte nehézkesebbé vállott, a bureaucraticus teendők pedig fent és lent szaporodtak.

1869. évben az igazgatóság és tanárikar zsinor-mértékeül életbe lépett a nmltgu közoktatási m. k. miniszterium által kiadott és 1253.

p. sz. alatt közlött „Gymnásiumi rendtartás és fegyelem.“ Ezen magas rendelkezésben is volt haszna és támasza az oktatásügy előmenetelének; mindazáltal saját szerény tapasztalatom szerint is alig pótolhatja a Thun-féle Organisations Entwurf-ot, melynek határozott szabványaihoz azelőtt a gymnasiumok magukat tartották, s melyeknek szemelött tartását püspök ur önmiltsga még 1866-ban is méltán sürgette. (434. p. sz. 1866.)

1874-ben Mikó Mihály főispán és kath. igazgató-tanácsos öméltóságát az erdélyi rom. kath. status igazgató-tanácsa a csik-somlyói főgymnásiumhoz világi gondnokul nevezte ki, „hogy a tanuló-ifjuság oktatásának és nevelésének a józan haladás szerinti előmozdítása ezen a régibb időkben itt-ott létezett s most újból visszaállított intézmény által is eszközöltessék.“ (754. igazg. tan. sz.) Világi gondnok s megyei főispán ur öméltsga azóta gymnasiumunk szellemi és anyagi ügyei iránt a legmelegebb érdeklődést és közrehatást tanusítja.

III. *Tanterv.*

A csik-somlyói gymnasium tanterve 1867 előtt ugyanaz volt s ma is az, a mely szerint a magyarhoni, kivált rom. kath., gymnasiumokban tanítanak. És a mit az ottani iskolákban azon tanterven időnkint változtatni czélszerűnek találtatott: azt erdélyi püspök ur őxecja is foganatosította. Nem áll tehát, a mit egyik erdélyi tagtársunk a „Tanár-egylet Közlönyé“-ben állit, hogy: „mi egy paedagogiailag rég elítélt tantervet követünk, s hogy a mi tantervünk még eddig a felső osztályokban földrajzot nem ismer.“ (IX. évf. 9. sz.)

Ugyanis már 1867-ben megrendeltetett, hogy a görög nyelv az algymn. III. és IV. osztályaiból kihagyatik és csak az V. osztálytól kezdve adatik elő, s ennek órái a latin és magyar nyelv bővebb tanítására fordíttatnak.

1868-ban sürgeti püspök ur önmiltga, hogy a latin nyelv tanítására, mely a humanisticai oktatásnak alapja, nagyobb szorgalom fordíttassék. (2460. p. sz.) Ugyanez év folytán a testgyakorlat, mint kötelezett tantárgy részére helyiség szereltetett fel.

1869-ben a rendes tantárggyá emelt rajznak kellő oktatása céljából egy alkalmas nagy tanterem szereltetett fel (1604. p. sz.) s benne a rajztanítás az előirt szabály szerint megkezdett (2727. p. sz.), sőt ugyanez évben az egész Eötvös-féle új tan-

terv, mely fokonkint, azaz osztályonkint vala foganatosítandó, az I. osztályban egészen alkalmaztatott.

Az 1870—71. tanévben a magyar miniszteri tanterv a II-ik osztályban is foganatosított. Azon kívül a III. osztályban az erdélyi részek bővebb földrajza, melyet specialis viszonyaink látszanak megkívánni, a IV. oszt.-ban a vegytan, az V-ben a mennyiségtan, és a VI-ban a természettani földrajz felvételét; a rajz és szépírás pedig az algymnasiumban a rendes 18 órával osztatott be.

Vége az 1871—72. tanévben a magyar miniszteri tanterv foganatosítása egészen keresztülvitetett. Nem vonatkozhatott tehát többször említett miniszteri biztos ur azon jelentése a csik-somlyói gymnasiumra, miszerint „a latin szertartású gymnasiumokban nem a magyarhoni 1871. 2855. miniszt. sz. a. kibocsátott, hanem a régi tanterv szerint foly a tanítás.“

S midőn minden tanévben, különösen 1870. óta, tantervünket felsőbb helyekre híven felterjesztettük s különösen a mult tanév vége felé jun. 9-ről tantervünkről a tank. mlts. főigazgatóságnál tüzetesen beszámoltunk: mégis évek hosszú során át hiába vártuk, hogy a magas kormány tantervünkre nézve bölcs észrevételeit megtegye; kértük tehát püspök ur ő nmltságát, hogy a tantervre vonatkozólag megnyugtatónkra is nyilatkozni méltóztassék, ki is a mult évben elrendelte, miszerint a most követett tanterv további intézkedésig megmaradhat. (2690. p. sz.)

IV. Módszer.

Mészáros Nándor miniszt. biztos ur többször említett jelentése szerint „az erdélyi k. gymnasiumokban helytelen. tanítási rend- és módszer követtetik“; jónak látom tehát erre nézve is, az eddig felsőbb intézkedéseket felemlítve, néhány szerény észrevételt tenni.

Minden tantárgynak és magának a tanításnak is meg van ugyan logikailag előirt módszere, de ez annyiféleképen nyerhet és szokott nyerni gyakorlati alkalmazást, ahányféle gondolkozású és készült-ségű tanférfiu kezeli azt. És legyen ezen módszerek gyakorlati alkalmazása akár valamely megszokás és pedanteria eredménye, akár folyjon — mint általában az illetők azt igénylik — paedagogiai képzettség és tapasztalat útján szerzett meggyőződésből: könnyen megtörténhetik, hogy nagyon relativ becű bírálatnak vétetik azon vélemény, melyet ugynevezett szakemberek és így az intézetek igazgatói is a tanár-

testületek vagy egyes tanférnök tanítási módszeréről s nevelési eljárásáról kockáztathatnának. Ennélfogva én sem érzem magamat indíttatva tanártársaim által követett módszerekre nézve nyilatkozni; csak azt fejezem ki, hogy az oktatás módszereire vonatkozó közelebbi kormányi intézkedéseknek ugyancsak nincsen meg azon látszólagos sikere, melyet azoktól az intézők talán megvártak volna. De lássuk az intézkedéseket.

Már 1866-ban püspök ur öccsje az „Organisations Entwurf“ némely §§-ait értelmezőleg oly érdemleges utasításokat méltóztatott volt közölni, melyek a tanári értekezletek megtartásának és jegyzőkönyvek vezetésének rendjére egy, valamint a tanítás módszerére igen alkalmas zsinormértékül szolgálhattak. Alig is lehet elhallgatni itt azon szerény észrevételt, miszerint az említett Entwurfnak egy a magyar viszonyokat szemelött tartó átfordításával, különösen pedig a tárgyak kezelésére nézve annak „Függeléke“ szemelött tartásával talán rövidebb uton és biztosabban lehetett volna érvényesíteni azon tanulmányi és nevelési célokat, melyek felé az újabb tanügyi kísérletek is irányozvák. Így látjuk, hogy míg pl. egy idcig az érettségi vizsgálatok mellőzésének szándékával foglalkoztak, addig mai napság azokat a réaliskolákba is be kezdik venni.

Azonban igen korszerű volt a közelebbi tíz év alatt ama német rendtartás szabványaitól eltérni. E helyett

1869. elején következett a magyar „Gymnasiun i rendtartás és fegyelem“ elrendelése (6020. miniszt. sz. a.), mely, miután a másik immár mellőztetett, szükséges támasz és irányul szolgál vala az innen-tul nagyon megingatott és habozóvá vált tanrendszerbeg az igazgatók és tanár-testületek eljárásainál.

Fontos kormányi intézkedésnek látszott 1872. év végén az, hogy a tanári értekezletek újabb tárgyául az egyes tárgyak módszer-tani kezelését illető eszmecserek tüzetek ki. (3476. és 3553 p. sz.) Az ezen rendeletek következtében megtartott módszer-tani értekezleteknél azon tapasztalat nyilvánult, hogy egyik tanárnak e tárgy nyilatkozataihoz igen kényes lön a másik, vagy harmadiknak hozzászólania; így történt aztán, hogy kellemetlen személyi surlódások kikerülhetése végett meglazult a tárgy iránti kölcsönös érdeklődés; valamint nálunk, egyebütt is az értekezletek szárazakká, a jegyzőkönyvek egyhanguakká és szellemtelenekké váltak. A felsőbb tanhatóságok sem reflectáltak semmit a pontosan felküldött jegyzőkönyvekre; míg végre két év mulva a csik-somlyói tanár-testület e

tárgyban kegyes nyilatkozatra kérte püspök ur öxját, ki is 1874. elején a szerint méltóztatott nyilatkozni, hogy további intézkedésig a módszertani értekezletek szünetelhetnek. (451. p. sz.)

Nem sok időre ezután érkezett a főmlgu közokt. m. k. miniszteriumnak 6672—1874. sz. a. kibocsátott, s az igazgató-tanács által 548—319. sz. a. közlött magas intézvénye az újabb tanári értekezletek, osztálykönyvek és tanév szervezete tárgyában. Nem vagyok bátor, de az nem is földatom, ezen intézkedéseknek, melyek mai nap is érvényben vannak, bírálatába bocsátkozni; csak odáig terjed szerény megjegyzésem, miszerint a cs.-somlyói tanártestület, s úgy látszik más tanár-karok is, maig sem hatottak be amaz intézkedések azon szellemébe, mely azoknak sikerdús életrevalóságát tanusíthatná és igazolhatná. Érezte ezt ezen tanártestület is a tananyagnak évharmadonkénti „módszeres és egybevágó beosztásánál“ úgy, mint a tanulmányi napló vezetésénél is; s különösen ez utóbbira püspök ur öxja további kegyes véleményét kérte ki. Mihez képest f. 1876-ik évben püspök ur önmilga ez intézvény célszerűségét bővebben kifejtette, hangsulyozván, hgy „ezen naplók által a cél csak úgy éretik el, ha pontos lelkiismeretességgel és kimerítően vezetnek.“ (454. p. sz.) Legközelebről pedig a tanker. kir. főigazgató ur ömlga épen a tananyag módszeres beosztását eszközlő értekezletek hiányai felől méltóztatott észrevételeit közölni, oda utasítván a tanári testületet, hogy „a minist. rendeletben eladottokat pontosabban szemelött tartásák, s igyekezzenek hivatásuknak lelkiismeretesen megfelelni.“ (296—196. sz. a.)

Az elmondottakból és fennebbi adatokból nem az következik, mintha a csik-somlyói gymnasium tanár-testületénél e tárgyban hanyatlás volna észlelhető, hanem épen ellenkezőleg az, hogy foglalkozik az újabb intézkedések szellemével és céljával, ha szinte amabba magát még nem is találhatta volna bele, emezt pedig még nem is sikerült volna kellően megközelítenie.

V. A tanuló-ifjúság.

A csik-somlyói gymnasium emelkedése vagy hanyatlása megítélésénél számbaveendő a tanuló-ifjúság létszáma, erkölcsi magaviselete és tanulmányi előhaladása. Azonban e tekintetben előre figyelembe veendő, kivált a létszámra nézve, azon intézkedések és viszonyok, melyekbe újabb időkbcn a tanuló-ifjúság jutott.

A gymnasiumi tanuló-ifjúság létszáma az 1866—67. tanévben 187 volt. Ezen létszám a következő években is tartotta magát; 1869—70-ben a tanév végén vizsgálatot állott tanulók létszáma 159, mely a következő tanévben emelkedett, 1871—72-ben pedig 123-ra csökkent, mely feltűnhető körülménynek magyarázatául czélszerűnek látom a következő tényeket felhozni: a) gymnasiumunk még ekkor nem lévén teljes 8 osztályu, e miatt nem csak a távolabbi ifjúság nem törekedett erre felé, hanem az alsóbb osztályokat itt gyakorlott ifjak már a felgymnasium folyamán arra felé siettek, hol középtanodai pályákat érettségi vizsgálattal tetőzhették be; b) az 1868. évi XL. törv.-czikk, mely a véderőről szól, s mely a tanuló-ifjúsággal 1869. 115. honv. miniszteri sz. a. közöltetett, az iskolázás iránt egészen lehűtötte a székely szülőket, kik rendesen gyermekeiket felnőttebb korukban szokván tanodába küldeni, eddigelé azon kedvezményben sem igen részesültek, melyet a nevezett hadkiegészítési törvény az egy évi önkéntességben azoknak nyújt, kiket az első korosztály nem ér utól a gymnasium 6 alsó osztályában. (920. p. sz. 4643. közokt. miniszt. sz. 1871.)

A fennebbi év létszámaránya a következő $187\frac{3}{4}$. tanévben megmaradt; de emelkedett már a következő $187\frac{3}{4}$. évben, mikor sok buzgolkodás és áldozatok után a VIII. osztály is megnyitvatván, az intézet teljes főgymnasiummá kiegészítettetett. Ezen örvendetes esemény következtében a létszám gyarapodása feltűnőbb lön a következő tanévben; folyó $187\frac{5}{6}$ -ban pedig örömmel constatálhatom, hogy tanodánk újabban évenként emelkedő népesedési mozgalma már csaknem elérte azon hatványt, melyről csökkenni kezdett volt.

A mi az ifjúság magaviselőletét illeti: a statisztikai adatokból azt látom, hogy az ifjúság magaviselőlete a 70-es évek kezdetén tetemesen javult és solidult; mire nem kis hatást látszott gyakorolni az $1869\frac{10}{10}$. tanévben életbe léptetett 4 időszaki intézmény, melyet a legutóbbi tanévekben a magyar ministerium jónak látott 3 időszakra reducalni. (L. fennebb IV. a.)

Az ifjúság tanulmányi előhaladásának statisztikai adatai szerint az $1869\frac{10}{10}$. tanév előtti időben, míg t. i. semestralis rendszer volt érvényben: a csiksomlyói gymnasiumban az eminensek száma rendeseu felülmúlta az I. rondüeket; míg azon innen a viszony megfordítva áll. Nehogy azonban ezen tüneményből valaki az ifjúság tanulmányi hanyatlására következtessen: siotek megemliteni, miszerint a 60-as években az általános sorozat feltevésénél a tanjegyek egyenlő

megoszlása is „eminentiá“-ra döntetett el; sőt van eset rá, hogy pl. az ifju, kinek 8 kötelezett tantárgy közül négyből eminentiája, négyből pedig — gyakran 2 elégséges jeggyel is — primája volt: eminens általános osztályzatot kapott; ezen kívül nagyban járta az ugynevezett „tűrhető“ tanjegy, mely nagyon alkalmas expediens volt a gyengébb vagy hanyagabb tanulót a másodrendből kiemelni.

Ezen kedvező eljárással szemben az új gymnasiumi rendtartásnak V. szakasza a 46. §-tól a 62. §-ig oly szigorúan és szabatosan intézkedett, melyhez képest a fennemlített megfordított viszony csak látszólagos és a 70-es években a tanulmányi haladás is oly mérvűnek tekinthető, miképpen azt a magaviseletre nézve a számok tanusítják; ezek szerint ugyanis pl. 160 tanuló közül 50 „dicséretes“, 35 „törvényszerű“, 65 pedig határozottan „jó“ calculust nyert. Különbösen a tanulmányi haladás statisztikája a periodicus rendszer óta a következő számarányokat mutatja:

T a n é v	Létszám	Eminentia	1-a	2-da, s 3-ia
18 ⁶⁹ / ₇₀	159	68	77	13
18 ⁷⁰ / ₇₁	165	72	61	21
187 ¹ / ₂	123	32	78	13
187 ² / ₃	115	36	65	14
187 ³ / ₄	120	41	67	12
187 ⁴ / ₅	140	39	75	25

Látszik ezen táblázatból, hogy a tanulmányi előmenetel a létszámhoz viszonyítva körülbelül egyenlő és természetes arányokban mozog.

Az utóbbi tanév tételei nem hanyatlást jeleznek, hanem azoknak szigorát részint felsőbb meghagyások követelték, részint azon körülmény indokolja, miszerint a fegyelmi szabványok lazasága folytán némileg a disciplinaris esetek súlyát is a tanárikar az előmeneteli osztályzatra nehezítette. Különbösen az ez évi érettségi vizsgálat, mely a középtanodai pályának megkoszoruzása, a csiksomlyói főgymnasiumnál a következő rendkívül előnyös arányokat mutatja: 8 abituriensből volt kitünő 3, jeles 2, és első osztályu 3.

VI. Tanodai szerelvények.

A) Gymnasiumi és ifjusági könyvtár.

1868-ban püspök ur ő excellentiája meghagyván, hogy a természettani eszközök rendeztessenek és kijavittassanak; a terménytár,

valamint a gymnasiumi és ifjúsági együttes könyvtár szakszerűleg lajstromoztassék (3170 p. sz.): a rendelet foganasított. 1870 szeptember 14-én leltár szerint átvettem 1545 füzet- és kötetből álló könyvtárt, mely a következő tanévben 64, 187¹/₂-ben 36, 187²/₃-ban 44, 187³/₄-ben 140, végre 187⁴/₅-ben 27 darabbal gyarapodván, az egész könyvtárnak állománya a mult tanévben 1882 darabra rug. E könyvtárt külön helyiségben alkalmasan berendezve egyik tanár, jelenleg az igazgató kezelése alatt mind a tanárikar, mind az ifjúság használja. Aránylag több és becsesebb művet a szépirodalmi, történelmi és hit tudományi szakok számitanak. A tanárok, valamint az ifjúság által is használható segédkönyvek püspök ur ő nméltósága előleges jóváhagyása mellett a tanévek elején szodni szokott felvételi díjaknak, melyeknek félmennyisége évenként a legszükségesebb taneszközök beszerzésére rendeltetett fordittatni (3589 és 3738 p. sz. 1868), róvására vásároltatnak be. Könyv-beszerzéseknél a tankönyvekre is tekintet van fordítva, miután a könyvtár egyik célja az, hogy a szegényebb tanulókat csekély használati díj mellett tankönyvekkel is segítse. A könyvtárban jelentékeny lapgyűjteményt is találtam s azt évenként szintén gyarapítottam. Ezekon kívül járnak a könyvtárnak a „Középtanodai tanáregylet közlönye“, „Magyar tanügy“, „Természettudományi közlöny“ s az „Erdélyi muzeumegylet évkönyvei“ czimű folyóiratok.

B) Természettani szertár.

1870 ben volt ilynemű oszköz 88 darab, melyeknek azonban egy része javításra várt. A következő 187¹/₂. tanévben mintegy 100 frt értékű természet- és vegytani készülékek szerezettek be (240 p. sz. 1872); a következő tanévben a természet- és vegytaniak loltári tétel-száma 122-re ment. Végre a mult tanévben tetemes kijavítások és további beszerzések is történvén, az említett leltári szám 139-re szaporodott.

C) Terménytár.

Az állattani gyűjtemény 187¹/₂. tanévben állott 42 tömetből, 120 faj rovar- és lepkéből, 300 darab szárított növényből, 629 ásványból és 120 darab jegecz-mintából. E gyűjtemények a mult tanév végéig szaporodtak 4 tömettel, 130 csiga- és kagylófajjal és két doboz lepkével; továbbá 144 szépen osztályozott virágtalan és 300 honi növényvel, végre 3 darab ásvánnyal.

D) Vegyesek tára.

a) Mértani alakok és eszközök 42 drb; b) földrajziak 47 drb; c) érem- és pénzgyűjtemény: 73 ezüst és 131 réz példány; d) több

darab régiség. Ezen 1871-iki állomány a mult tanév végéig gyarapodott 8 mértani s 5 földrajzi darabbal, valamint 8 czüst, 12 réz és 4 régiségi darabbal.

Mindezen gyűjtemények szakszerűleg rendezve, alkalmas szekrényekben elhelyezve, a tanodában külön helyiségben (ugynevezett musaeum physicum) két szaktanár felügyelete alatt conserváltatnak.

E) A rajz és irás szerelvényei.

Már 18⁶⁹/₇₀. tanévben a rajz tanítása czéljából a tanoda egyik legnagyobb és világosabb terme alkalmas támlás asztalokkal és székekkel, valamint rajztáblával ellátatva rajzterommé alakított (1604 p. sz.). A rajzminta-gyűjtemény következő részletekből áll: a) régibbek 150 drb; b) a berlini iskolából 75 füzet; c) tanulmányok Hermestől 24 lap, Julientől 6 lap; d) ékitmények Bauertől 10 füzet, Fridricktól 10 füzet; e) segédkönyvek Martin, Heyssig és Dölle. Ezen gymnasium rajzai a budapesti 1875-iki orsz. rajzkiállításra fel voltak küldve.

F) Tornászata.

1868-ban a testgyakorlat, mint kötelezett tantárgy, oktatása czéljából felszereltetett egy helyiség, mely azonban egy alkalmas kertben lévén, csak a nyári hónapokban használható. Ezen nyári tornahelyiség a gymnasiumi épülettől 200 méternyi távolságra egy kics fokvésű kertben van berendezve, mely faiskolai térül is szolgál s benno az ifjúság részére uszoda is van, mely jelenleg újraépítették s tetemes költségbe kerül. A torna felszerelése is egy pár 100 forintot képvisel. Egyébiránt az ittoni 187⁸. évi tornatanítást illetőleg 1874 jul. 25-ről 193 sz. a. tüzetes jelentés terjesztetett volt fel a tanker. kir. főigazgatóságához.

G) Légtűnnettani észlelde.

Még az 187¹/₂. tanévben szándékom volt a csiksomlyói gymnasium mellé egy observatorium meteorologicumot felállítani. A tervet püspök ur ó nagyméltósága is kegyesen pártolta; de egyéb eszközök mellett különösen egy Kappeller-féle légsulymérő beszerzésének és elhozatalának nehézségén az eszme valósitása ekkor fennakadt; mig végre megkereséseim folytán az orsz. földdelejjességi és meteorologiai központi intézet az ügyet felkarolta s a legszükségesebb szerelvényeket megküldvén, ezen kellőleg berendezett új állomáson 1873 jan. 1-én a rendes észleleteket megkezdtem s azt jelen napig szakadatlanul folytatva, az eredményt minden hó végével nevezett központi igazgatóság-hoz Budapestre felküldöttem. Fölszerelvényei a következők: 1 Kappeller-féle edény légsulymérő, 1 szelencze légsulymérő, 1 psychrometer, 1 csa-

padék-felfogó, hozzátartozó mérő-csővel, 2 szélvitorla, 2 táblázatos mű a lég- és nedvmérői javításokhoz. Végre néhány e szakmába vágó munka; ezek között már előre birtam azon „Utasítás“-t is, melyet ez ügyre vonatkozólag a mt. főigazgató-tanács intézetünknek is közelebb-ről megküldött (157/t. 111. 1876).

Tanodánk fölszerelvényeinek és azok gyarapodásának ezen átpillantásából azonnal szembetűnik, hogy az 1873. tavaszán körutazott minist. biztos urnak azon jelentése, miszerint „az erdélyi r. kath. gymnasiumoknál a természettani és terményrajzi szertárak, tornászati és rajzeszközök, helyiségek, rendezett ifjusági és tanári könyvtárak hiányzanak“, a csiksomlyói gymnasiumra kevésbé vonatkozhatnak.

Kelt Csiksomlyón, ápril 30-adikán 1876.

Imets Fülöp Jákó,
főgymn. igazgató.

II.

T a n á r i k a r.

1. *Imets Fülöp Jákó*, született Tusnádon, Csikszékben, nov. 11. 1837; erdélyi egyházmegyei áldozár, a főgymnasium és finővelde igazgatója, a földrajz-történelmi tankörből képesített főgymn. tanár, a gymn. könyvtár őre, a meteorol. m. kir. központi intézet munkatársa, a csiksomlyói r. k. iskolai alapnál felügyelő és levéltárnok, a csikszéki r. k. tanítóegyesület választmányi, az országos tanáregylet és a magy. történelmi társulat tagja. Tanította az I. és II. osztályban a földrajzot és a VIII.-ban a történelmet. Hetenkinti tanórája 9. Tanárkodási éveinek száma 15.

2. *Adorján Imre*, született Menaságon, Csikszékben, febr. 24. 1827; világi tanár, a VIII-ik osztály főnöke, a természettaniak őre, a csiksomlyói r. k. iskolai alap pénztárnoka. Tanította a mennyiségtant az I., VI., VIII.; a természettant a IV., VIII., és a term.-tani földrajzot a VI. osztályban. H. ó. 18. T. é. sz. 20.

3. *Bálinth Lázár*, született Lengyelfalván, Udvarhelyszéken, nov. 12. 1842; egyházmegyei áldozár, a finővelde aligazgatója, az V-ik osztály főnöke, a helybeli tanítóképezdénél a földrajz és történelem

tanára. Tanította a magyar nyelvet az V., VI., a latin nyelvet az V., a mennyiség-tani földrajzot az V., és a bölcsészetet a VII., VIII. osztályban. H. ó. 18. T. é. sz. 5.

4. *Boga Bernárdin*, szül. Szt-Simonon, Csikszékben, dec. 14. 1821; sz.-fer.-rendi áldozár, gymn. ideigl. tanár és exhortator. Tanította a hittant az I—IV., és a latint a III., IV-ik osztályban. H. ó. 18. T. é. sz. 7.

5. *Fekete Márton*, szül. Folyfalván, Marosszékbén, nov. 23. 1833; világi tanár, szab. áll. m. kir. honvédfőhadnagy, a IV-ik osztály főnöke. Tanította a magyar nyelvtant a II., a történelmet a III—VII. osztályban, valamint a tornászatot a gymn. és tanítóképezdében. H. ó. 19. T. é. sz. 19.

6. *Glósz Miksa*, szül. Tamásfalván, Szepesmegyében, okt. 12. 1845; világi ideigl. tanár, az I. osztály főnöke, a magy. orsz. földrajzi társulat tagja. Tanította a latin nyelvet az I., a görögöt az V., VIII., a németet az V—VIII. osztályban. H. ó. 20. T. é. sz. 2½.

7. *Király Lajos*, szül. Kézdi-Polyánban, Háromszéken; világi ideigl. tanár, a tanári értekezletek jegyzője, isk. alappénztári ellenőr, a képezdén a mennyiség-tan tanára. Tanította a magyar nyelvet a VII., VIII., és a mennyiség-tant a III—V. osztályban. H. ó. 16. T. é. sz. 7.

8. *Lakatos Izra*, szül. Kézdi-Vásárhelytt, Háromszéken, máj. 16. 1850; világi ideigl. tanár, a III-ik osztály főnöke, a terménytár őre, cs. kir. őrmester. Tanította a magyar nyelvet a IV., a németet a III., IV., a terményrajzot az I., II., V., VI., és a műéneket az egész gymnasiumban. H. ó. 17. T. é. sz. 3.

9. *Lakatos Kornél*, szül. Székely-Udvarhelytt, szept. 12. 1845; sz.-fer.-rendi áldozár, ideigl. tanár, a II-ik osztály főnöke, Mária-társulati elnök. Tanította a hittant a VI—VIII., a magyar nyelvet az I., III., és latint a II. osztályban. H. ó. 20. T. é. sz. 3½.

10. *Márkos János*, szül. Várdotfalván, Csikszékben, dec. 3. 1808; egyházmegyei áldozár. Tanította a hittant az V., és latint a VI—VIII. osztályban. H. ó. 18. T. é. sz. 15.

11. *Sipos Sándor*, szül. Márkosfalván, Háromszéken, ápril 17. 1843; világi ideigl. tanár. Tanította a rajzot az I—IV., a szépírást az I., II. osztályban. E tárgyakat tanította a képezdén és főelemi tanodában is. H. ó. 18. T. é. sz. 4.

12. *Telmán Ferencz*, szül. Kolozsvártt, dec. 27. 1851; világi ideigl. tanár, a VI. osztály főnöke, a term. tud. társ. tagja. Tanította a

görög nyelvet a VI., VII., mennyiségtant II., VII., és természettant III., VII. osztályban. Tanított a képezdén is. Gymn. h. ó. 19. T. é. sz. 3.

Jegyzet. Ezen tanárikar egy még nem rendszeresített tanári állomást is helyettesített, ennek óráiból a maga rendes tanóráit 1—2-vel nevelvén.

III.

Az 187⁵/₆. évben követett tanterv.

a) Hittan.

I. osztály. 2 óra. Hittani oktatás: a hit-, parancsok- s malaszt eszközeiről. Kézikönyv: Nagy Katekizmus. Eger.

II. osztály. 2 óra. A kath. egyház szokásai és szertartásai. Kézikönyv: Egyházi szertartások magyarázata. Nogáll János.

III. osztály. 2 óra. Az ó-szövetség története. Kézikönyv: Dr. Éltes K. Szent Történetek.

IV. osztály. 2 óra. Az új-szövetség története. Kézikönyv, mint a III. osztályban.

V. osztály. 2 óra. A kereszténység előtti és keresztény kinyilatkoztatás. Jézus Krisztus igaz egyháza. Kézikönyv: A kath. egély tankönyve. Wappler után németből. I. rész.

VI. osztály. 2 óra. Istenről. Az ember megigazulásáról és megszenteléséről. Kézikönyv, mint az V. osztályban. II. rész.

VII. osztály. 2 óra. Az általános és különös erkölcsstan. Kézikönyv, mint az V. osztályban. III. rész.

VIII. osztály. 2 óra. A kath. egyház története. Dr. Wappler Antal.

b) Magyar nyelv.

I. osztály. 4 óra. A nyelv alaktana és a mondatban főbb pontjai. Értelmes olvasás és elemzés. Kézikönyv: Szvorényi kisebb magyar nyelvtana. I. rész. Trautwein: Olvasókönyv, I.

II. osztály. 4 óra. Igetan és szóképzés. Kézikönyv, mint az I. osztályban. Olvasókönyv, II.

III. osztály. 4 óra. Mondattan. Szavalmányok. Minden két hétben egy dolgozat. Kézikönyv: Szvorényi kisebb magyar nyelvtana. II. rész. Olvasókönyv: Szvorényi, III. rész.

IV. osztály. 4 óra. Irályisme és polgári ügyiratok; két hétben egy dolgozat. Kézikönyv: Machik, Irálytan, I. rész. Olvasókönyv: Szvorényi, IV.

V. osztály. 3 óra. Bevezetés a szónoklat- és költészettanba; kisebb írásművek; kézikönyv: Szvorényi, Ékesszólástan. Írásbeli prózai dolgozatok és kisebb poétai kísérletek.

VI. osztály. 3 óra. Nagvobb költői és szónoklati műfajok; kézikönyv, mint fennebb. Dolgozatokul beszédek s kidolgozottabb versek szerkesztése.

VII. osztály. 3 óra. Magyar irod. történet: ó-, közép-, új- és legujabb kor Kazinczyig. K. k. Szvorényi, Magyar irod. tanulmányok. Irodalmi dolgozatokul: történelmi, életrajzi és szépirodalmi feladatok.

VIII. osztály. 3 óra. Magyar irodalomtörténet. Legujabb kor. K. k. az előbbi. Dolgozatok, mint előbb.

o) Latin nyelv.

I. osztály. 6 óra. Az alaktanból a nevek, igék szabályos alakjai. Gyakorlatok a szükséges szavak emlékezésével. Két hétben egy isk. dolgozat. K. k. Szepesi, Latin nyelvtan, I.

II. osztály. 6 óra. Az egész igetan; két hétben egy isk. dolgozat. K. k. mint fennebb. II.

III. osztály. 5 óra. Mondattanból az esetvonzat; két hétben egy isk. dolgozat. K. k. Szepesi Mondattana. Cornelius Neposból emlézve, elemezve és fordítva.

IV. osztály. 5 óra. A mondattan bevégezése. K. k. mint fennebb. Julius Caesarból két könyv, fordítva és elemezve. Versmértan. K. k. Vas József, Latin Ékesszókötés. Ovidiusból két elegia emlézve, versmértanilag elemezve és fordítva. Két hétben egy dolgozat.

V. osztály. 6 óra. Sallustius Bellum Catilinarium egészen. Ovid Pontusi leveleiből 2, Metamorphosisából Icarus, Ajas, Ulysses, emlézve és fordítva; hetenként egy dolgozat.

VI. osztály. 6 óra. Liviusból szemelvények. Cicero oratio III. fordítva; Virgil Aeneiséből a két első könyv emlézve, széptanilag elemezve és fordítva; két hétben egy dolgozat.

VII. osztály. 5 óra. Cicero Cato Major, et oratio pro lege Manilia ford. Virgil Aeneis 3. 4. könyv szemelvényei emlézve, széptanilag elemezve és fordítva; két hétben egy dolgozat.

VIII. osztály. 5 óra. Tacitus Agricola, Germania. Horatius tanulságosabb ódái. Dolgozatok mindhárom megelőző osztályban a Kolmár-Sváby-féle gyakorlókönyv szerint.

d) Görög nyelv.

V. osztály. 4 óra. Az igék némi ismertetése után a névtan megfelelő gyakorlatokkal; két hétben egy dolgozat. K. k. Szepesi, Hellen nyelvtan.

VI. osztály. 4 óra. Az egész igetan; négy hétben egy dolgozat. Ford. gyakorlatok. K. k. mint fennebb.

VII. osztály. 3 óra. Nyelvtani ismétlés, Xenophon Anabasis. I. 9. III. 1. 2. fejezetek fordítása és elemzése.

VIII. osztály. 3 óra. Nyelvtani ismétlés Homer Iliasa I. 1—304; VII. k. 1—312; VIII. k. 1—77 versig. Házi és iskolai gyakorlatok.

e) Német nyelv.

III. osztály. 3 óra. Fő- és melléknevek, névmások, számnevek, segéd- és rendes igék; fordítás, elemzés. K. k. Toepler, Német grammatika.

IV. osztály. 2 óra. Rendetlen igék, szóképzés, szóvonzat. Fordítás, elemzés, kisebb darabok szavalása. Írásbeli dolgozatok. K. k. mint fennebb.

V. osztály. 2 óra. Az alaktan ismétlése, szemelvények olvasása, elemezés, szavalás; havonkint írásbeli dolgozatok. K. k. Dr. Szemák nyelvtana és Mozart, Lesebuch, I.

VI. osztály. 2 óra. Az alaktan ismétlése mellett fordítás, elemzés, szavalás. K. k. mint fennebb és Mozart, Lesebuch, II. Havonkint egy dolgozat.

VII. osztály. 2 óra. Mozart, Lesebuch, III-ből jelesebb darabok fordítása, elemzés, szavalás és emlézés.

VIII. osztály. 2 óra. Német irodalmi történet, különösen a második fénykorszak; olvasmányok, széptani fejtegetések. K. k. Schiller Henrik és Olv. k. Mozart, IV.

f) Földrajz.

I. osztály. 3 óra. Földrajzi előismeretek. A magyar királyság földirata. K. k. Hauke-Környei Földirati Tankönyve, III. rész.

II. osztály. 3 óra. Általános földrajz, mind az öt világrész. K. k. Bellinger-Fényes: Földrajzi vezérfonal.

III. osztály. 2 óra. Erdély földrajza. K. k. Matusik.

V. osztály. 1 óra. A mennyiségtani földrajz alapvonalai. K. k. Berecz-Lutter.

VI. osztály. 1 óra. A természettani földrajz alapvonalai. K. k. mint fennebb.

g) Történelem.

III. osztály. 3 óra. A magyarok története az Árpád-ház alatt és a vegyesből a Hunyadiak koráig. K. k. Ribáry, Magyarország története.

IV. osztály. 3 óra. I. Ulászlótól végig, synchronistikai vonatkozásokkal. K. k. mint fennebb.

V. osztály. 3 óra. Ó-kor egészen. K. k. Somhegyi. Egyetemes Világtörténet. I.

VI. osztály. 3 óra. Középkor egészen. K. k. Somhegyi. II.

VII. osztály. 3 óra. Új-kor a francia forradalomig. K. k. Somhegyi. III.

VIII. osztály. 3 óra. Magyarok története, pragmatikai előadással. K. k. Horváth-Vaszary.

• h) Mennyiségtan.

I. osztály. 4 óra. a) Számтан. Tizedes rendszer. Alapműveletek elvont és nevezett számokkal. Közönséges és tizedes törtek. K. k. Mocnik-Szász, Számítástan. I. b) Nézlettan. Térmennyiségek a négyszögig. K. k. Mocnik-Szabóky, Mértani nézlettan. I.

II. osztály. 4 óra. a) Számтан. Viszonyok, arányok, egyszerű hármasszabály és kamatszámítás. K. k. mint fennebb. b) Nézlettan. Négy- és sokszögek, területszámítás és a háromszögek hasonlósága. K. k. mint fennebb.

III. osztály. 3 óra. a) Számтан. Összetett viszonyok és arányok, társaság-, vegyítés- és láncszabály. K. k. Mocnik-Szász. II. b) Nézlettan. Görbe vonalok és idomok. K. k. Mocnik-Szabóky. II.

IV. osztály. 3 óra. a) Számтан. Betűszámтан és hatvány-mennyiségek. K. k. Mocnik-Arenstein. b) Nézlettan. Tömörmértan. K. k. mint fennebb.

V. osztály. 4 óra. a) Betűszámтан a hatványozásig. K. k. Mocnik-Arenstein. b) Mértan a kerülegig. K. k. Mocnik-Szabóky.

VI. osztály. 4 óra. a) Hatvány és gyökmennyiségek. Viszonylékok. Első foku egyenletek egy és több ismeretlennel. K. k. Mocnik-Arenstein. b) Görbe vonalok és tömörmértan. K. k. Mocnik-Szabóky.

VII. osztály. 3 óra. a) Felsőbb rangú egyenletek. Szám- és mértani haladványok. Kamatos kamatok számítása. K. k. Mocnik-Arenstein. b) Síkháromszögtan és alkalmazása; a síkelemző mértan elemei. K. k. Mocnik-Szabóky.

VIII. osztály. 2 óra. Az egész tárgy ismétlése. K. k. mint fennebb.

d) Természettudományok.

I. osztály. 2 óra. Állattan. K. k. Hanák. A természetrajz elemei.

II. osztály. 2 óra. Ásványtan. Növénytan. K. k. Hanák.

III. osztály. 3 óra. Természettanból a testek általános tulajdonai; hő- és erőműtan. K. k. Greguss. Természettan.

IV. osztály. 4 óra. A delejességtől végig. K. k. mint fennebb. Vegytan egészen. K. k. Dékány. Vegytan elemei.

V. osztály. 2 óra. Ásvány- és növénytan. K. k. Mihálka.

VI. osztály. 2 óra. Állattan. K. k. Mihálka.

VII. osztály. 3 óra. A testek általános tulajdonai. Vegytan, hőtan és erőműtan. K. k. Kunzek-Abt. Természettan.

VIII. osztály. 3 óra. A delejességtől végig. K. k. mint előbb.

đ) Bölcsészet.

VII. osztály. 2 óra. Lélektan. K. k. Purgstaller, Bölcsészet elemei. I.

VIII. osztály. 3 óra. Ismerettan. K. k. az előbbinek II. része.

k) Rajz.

I. osztály. 4 óra. Mértani és szabadkézi rajz. Egyenes és görbe vonalok.

II. osztály. 4 óra. Épület és egyéb idomok vázai. Mértani rajz folytatása.

III. osztály. 3 óra. Állatok vázai rajzolása, kisebb-nagyobb mérvben árnyékolva. A mértani rajz folytatása.

IV. osztály. 3 óra. Ékitmények és virágok. Segédkönyv: Martin és Heyssig. Vezérfonal a mértani szabadkézrajz tanításánál.

l) Szépirás.

I. és II. osztály. 2 óra. Magyar, latin és német szépirási gyakorlatok, Lövényi rendszere után.

m) Ének.

Az egész gymnasiumban együttesen. Egyházi ének. Világi dalok négyes hangra. Hetenkint 4 óra. Zsaszkovszky-féle munkák nyomán.

n) Testgyakorlat.

Az egész gymnasiumi ifjúság két szakaszban, hetenkint két-két órában gyakoroltatott a csak nyári hónapokban használható szabad tornahelyiségben.

IV.

Írásbeli feladványok.

a) A magyar nyelvből.

V. osztály. Phantasia (szabad dolg.), Egervár ostroma. Szigetvár (hósi versekben). Az ősz (trocheusokban). Szülőföldemhez (jambusokban). Karácson (jambusokban). Anyámhoz (saphói). A kandalló mellett (saphói). A hazáról (trocheus). A szent-Anna-tó eredete (rege, jambus). Deák Ferencz halála felett (elegia és chronosticon). A berekben (jambusi rimek). Eötvös búcsujának prózai áttétele. Tavasz reggel (nagyobb alkei). A megváltás (chorijambus). Üdvözlő beszéd Fogarasy Mihály ur ő excellentiájának reményelt látogatása alkalmából.

VI. osztály. A természet. Az ősz. A sors megtörheti az erőt, de a szilárd akaratot soha. Keserű a munka gyökere, de édes gyümölcse. Emlékbeszéd Toldy Ferencz halála alkalmából. Emlékbeszéd egy elhunyt pályatárs felett. A tudomány szükséges ugy magunk: mint embertársunk érdekében. A szerénység az ifjunak éke. Emlékbeszéd Deák Ferencz halála alkalmából. A hazáért mindent, de a hazát semmiért nem kell feláldozni. A nándorfehérvári diadal (hósköltevény). Ha uralkodni akarsz, tanulj engedelmeskedni. Bármit cselekszel, okosan cselekedd és fontold meg a következményeket.

VII. osztály. Üdv az új tanévhez. Az előbbinek újbóli átdolgozása. Kölcsönös bírálat. Szent Katalin, mint a gymnasium védszentje ünnepére (szónoki beszéd). A férfi-erély legfőbb vonása a jellemzilárdság (szabad dolgozat). Kölcsey Berzsenyi felett mondott emlékbeszéde szép-tani méltatása. A tavasz az ifjuság képe (isk. dolgozat). Szabad gyakorlat. Toldy Ferencz emlékezete. Búcsuhangok a lefolyt tanévhez.

VIII. osztály. Munkásságban fölvélk: kitartás! előre! Alkalmi beszéd. Szüreti dal. A madéfalvi veszedelem (történeti korrajz) Szabad dolgozat. Attila Róma alatt (jellemrajz). Emlékbeszéd Toldy felett. Szabad dolgozat. Gondolatok Deák sirjánál. A népek jólétének első feltétele: a béke. Figy, remélj és munkálni megtanulsz (érettségi dolgozat).

b) A német nyelvből.

Kizárólag magyar népességű és társadalmu intézetünkknél az ifjuság e nyelvből csak fordításokban, emlézések- és szavaltokban gyakoroltatott.

V.

Az ifjúság névsora és érdemsorozata.

I. osztály.

Ágoston Gergely	II. r.
Antal Dénes	I. r.
Ávéd Antal, mt.	II. r.
Balásy Lajos, v. m.	
5 Balás Lajos, fn. t.	I. r.
Bálinth György	K.
Bálinth János	I. r.
Balló Gábor, ism.	I. r.
Benedek Ignác	I. r.
10 Bodó János	I. r.
Boér Gyula, g. kath.	J.
Csató Ferencz	I. r.
Csató János	J.
Csiky Ferencz, ism., t. v.	
15 Csiszér Ábel	I. r.
Demes Antal	II. r.
Fazakas János, ism.	II. r.
Fodor János	J.
György András	I. r.
20 Hidegh István, öszt., fn. t.	J.
Imets András	I. r.
Korody Péter	K.
Kosza István	I. r.
Kovács Mihály	K.
25 Léhner Márton	I. r.
Lőrincz József	II. r.
Márton Manó	I. r.
Máté Péter, ism., fn. t.	I. r.
Mihály Ignác	J.
30 Miklós Gergely, ism.	I.
Miklós István	K.
Miklósy József	J.
Novák Gyula	I. r.
Pál Lajos	I. r.

35 Péterfi Lukács	I. r.
Pfeifer Lajos	I. r.
Salamon Árpád	II. r.
Salamon György	I. r.
Salamon Márton	I. r.
40 Schöffler Ede	II. r.
Szabó József, fn. t.	K.
Száva Béla	II. r.
Szekeres János	J.
Tamás Imre	J.
45 Veress Ignác	II. r.
Veress Lajos	I. r.
Veress Menyhért	J.
Vitos Károly, ism.	I. r.

Összesen : 48.

II. osztály.

Albert Ferencz, alp. fn. t.	J.
Balázs András, fn. t.	I. r.
Baló Zoltán, ism.	I. r.
Bartha István	I. r.
5 Bartók Albert	II. r.
Boltresz Antal	J.
Cserni Lajos, t. v.	
Csiky Lajos, fn. t.	I. r.
Deáky Mihály	I. r.
10 Dobos Dénes	I. r.
Dóczy András	I. r.
Erős Antal	K.
Gál Elek	J.
Imets Péter, alp., fn. t.	J.
15 Jakab Antal	I. r.
Jakab Lajos	II. r.
Jencsevics Károly, fn. t.	II. r.
Kolombán József	II. r.

	Kovács Elek, ism.	I. r.
20	Kovács Ignác	I. r.
	Leveles János	I. r.
	Márton János, alp., fn. t.	I. r.
	Miklós Gergely	II. r.
	Pongrácz Lajos, alp., fn. t.	K.
25	Potóczki Gyula, fn. t.	K.
	Puskás Kálmán, <u>mt.</u>	I. r.
	Rafain Imre	K.
	Szabó Sándor	I. r.
	Tilcsér Jenő, t. v.	
30	Tóth Lajos, ref.	J.
	Veress Béla	II. r.
	Zöld Antal	II. r.
	Zöld János	II. r.

Összesen : 33.

III. osztály.

	Bartalis Ferencz	I. r.
	Becze Ferencz	I. r.
	Bidiga György	I. r.
	Bidiga István, alp., fn. t.	J.
5	Bocskor István	J.
	Bors László	J.
	Imets Mózes	I. r.
	Koncsag Ignác, alp., fn. t.	I. r.
	Nagy Domokos	I. r.
10	Puskás Tamás, fn. t.	I. r.
	Tompos Mátyás, alp., fn. t.	I. r.
	Szabó István	I. r.
	Száva Márton	I. r.

Összesen : 13.

IV. osztály.

	Csiky Károly, alp., fn. t.	I. r.
	Gózsy Árpád	I. r.
	Imre Gergely, alp. fn. t.	K.
	Keresztes Sándor, alp. fn. t.	I. r.
5	Kiss Lajos	I. r.

	Kovács Árpád, alp., fn. t.	I. r.
	Kovács János, km.	
	Márton Károly, alp., fn. t.	I. r.
	Miklós Albert, alp. fn. t.	K.
10	Potóczki Ede, fn. t.	K.
	Puskás Ferencz, alp., fn. t.	I. r.
	Schön Árpád	I. r.
	Veress Alajos, alp. fn. t.	I. r.
	B. Wardener Arthur, alp., fn. t.	I. r.

Összesen : 14.

V. osztály.

	Antal András, alp., fn. t.	I. r.
	Balázs Bénéiam	I. r.
	Baló Aladár	J.
	Benedek József, alp., fn. t.	J.
5	Boldizsár Fausztin, mt.	I. r.
	Csiszér Ádám, alp. fn. t.	J.
	Fülöp Sándor	I. r.
	Kassay Lajos, öszt., fn. t.	J.
	Koncsag Sándor, alp., fn. t.	II. r.
10	Nagy Ferencz, alp., fn. t.	I. r.
	Oláh-Pál Albert, alp., fn. t.	I. r.
	Pál József, alp., fn. t.	I. r.
	Pap Sándor, fn. t.	II. r.
	Petres Károly	I. r.
15	Szabó Tamás	I. r.
	Szalló Géza	I. r.
	Toczauer Béla, öszt., fn. t.	I. r.
	Vorell Emil-József	J.

Összesen : 18.

VI. osztály.

	Balló János, alp., fn. t.	I. r.
	Birtha József, alp., fn. t.	K.
	Bocskor Kálmán	I. r.
	Csiky József, alp., fn. t.	J.
5	Fejér Ignác	I. r.
	Fejér József, k. öszt.	I. r.

Gyergyai Mihály, mt.	I. r.
Korody Elek, alp., fn. t.	J.
Kristály Balázs	I. r.
10 Laczkó Albert, öszt., fn. t.	I. r.
Rettegi Ferencz, alp., fn. t.	I. r.
Tamás Sándor	I. r.
ToczauerKároly, alp., fn. t.	I. r.
Túróczi Gyula, ref.	I. r.

Összesen: 14.

VII. osztály.

Balázs József, km.	
Bernárd János, fn. t.	II. r.
Bocskor Ádám	I. r.
Dobay József	I. r.
5 Fejér Vilmos, fn. t.	II. r.
Györkovács János	I. r.
Jánosy Lajos, alp., fn. t.	I. r.

Kánya Gyula	I. r.
Kánya János	I. r.
10 Köllönte József, alp., fn. t.	I. r.
Molnár Károly	K.
Sándor Gábor	I. r.
Szántó József	I. r.
Vajna Gábor, alp. fn. t.	J.

Összesen: 14.

VIII. osztály.

Kovács István, fn. t.	J.
Molnár László	J.
Péter István, alp. fn. t.	K.
Puskás József, öszt., fn. t.	K.
5 Salamon Lajos	I. r.
Stemmer Olivér, alp., fn. t.	K.
Zakariás János, mt.	I. r.

Összesen: 7.

A rövidítések értelmezése:

K. = Kitűnő.

J. = Jeles.

I. r. = elsőrendű.

II. r. = másodrendű.

ism. = ismétlődő.

mt. = magántanuló.

g. kath. = görög kath.*)

ref. = helvét hitvallású.

alp. = alapítványos.

özt. = ösztöndíjas.

k. öszt. = kézi ösztöndíjas.

fn. t. = finöveldei tanuló.

v. m. = vizsgálatlan maradt

km. = kimaradt.

t. v. = tanodát változtatott.

VI.

Tanügyi adatok.

A) A tanév kezdete.

A nyári nagy szünidőnek már mult év elején megpendített és később elrendelt visszavitele augusztus-szeptemberről július-augusztusra, az 187⁵/₆. tanévben lévén teljesen foganatosítandó, a tanév szeptember 15-én kezdetett meg.

*) Egy-kettőt kivéve az egész ifjuság rom. kath. lévén, ezen jelző a névsorban, mint önkönyt értendő, nincs kitéve.

A tanuló-ifjúság, daczára a kezdetre vonatkozott átmeneti intézkedésnek, elég pontosan begyűlt, szept. 14. s 15-én szabályszerűleg beiratott, a következő pár napon a felvételi és javító vizsgálatok folytak. Az ünnepélyes „Veni Sancte“ szeptember 19-kén tartott meg.

A csik-somlyói főgymn. tanári személyzet kebelében azon változás történt, hogy P. László Polykárp ferenczrendi tanár helyébe P. Boga Bernárdin küldetett ide, a kit az igazgató a 14-én tartott megnyitó értekezleten bemutatott a testületnek. A 12-ik rendes tanári állomást a folyó tanévben sem lehetett szerencsénk rendesen betöltve láthatni.

Ezen tanári-kar munkálkodásának képét az általa megtartott értekezletek tüntették fel. Ezek közül 3 a tananyag módszeres és egybevágó beosztásával és 3 az ifjúság évharmadonkénti osztályozásával foglalkozott. Ezeken kívül tartatott 6 rendes és 2 rendkívüli értekezlet, melyeken a folyóügyek letárgyalásán kívül az ifjúság koronkénti tanulmányi haladása és fegyelme ellenőriztetett.

B) Valláserkölcsei állapot.

A tanuló-ifjúság előtt a fegyelmi törvények felolvastattak s püspök ur ónagyméltóságának vallásos nevelésre vonatkozó utasításai szellemében igazgató által alkalmas és serkentő megjegyzések által bővebben értelmeztettek.

Különös figyelmet igényelvén az externus ifjúság elszállásolása, igazgató, 1 tanár és az ifjúsági orvos kíséretében okt. 6-án megvizsgálta a szállásokat és azokat egy-kettő kivételével kielégítőnek találván, úgy az ifjúság, mint a szállás-gazdák a fennálló szállásügyi szabályrendelet pontos betartására utasítottak különbeni fegyelmi eljárás terhe alatt.

Az ifjúság mindennap, kivéven a kivált nálunk zordonabb téli napokat, 1,8 óraker eljárt a templomba; vásár- és ünnepnapokon rendes exhortációkat hallgatott, s azután jelent meg a vasárnapokon 9 óraker külön, ünnepnapokon 10 óraker a hívőkkel közös mise és déleesti isteni szolgálaton; résztvett nemcsak a mindenütt rendszerinti egyházi körmenetekben, hanem az itt búcsukkal összekötött sz.-antali és pünkösdi áhitatosságokban is, úgy mindazonáltal, hogy a keddi búcsuk által igénybe vett tanidő szerdára áthelyeztetett; a husvéti szent gyakorlatokat az ifjúság szintén áhitattal végezte, és ez évben

4-szer járult a szent gyónás és áldozáshoz. Önkényt értetik, hogy az ifjuság ezen vallás-erkölcsi ténykedéseinek akkor és úgy van meg az ifju szívébe beszálló áldásos hatása, ha ez látja, „hogyan valódi jó tanítója vele van, hogy ő is a vallási gyakorlatokat nagyrebecsüli és az ember életében szükségesekeknek tartja.“ (1713. p.sz. — 1876.)

Ide tartozik megemlíteni, hogy mult év nov. 25-én kegyelettel s ünnepélyes előadások mellett ültük meg szűz sz. Katalinnak, mint gymnasiumunk védszentjének, ünnepét.

Hasonló kegyeletet tanusítottunk 1876. február 5-én Deák Ferencz halhatatlan emlékü nagy hazánkfia gyászos elhunytá alkal-mából; komoly gondolatok közt imádkoztunk a requiemen; a felgymn. ifjuság pedig kötött és kötetlen dolgozatokban zengette a dicsőültnek emlékezetét.

Végre szépen ragyogott fel intézetünk egén f. é. jul. 2-ka, mely a helybeli szerzetes egyháznak fényesen ünnepeltetni szokott titulusa; ez ünnepben a gymnasiumi ifjuságé szokott lenni a fő-fő szerep az itten fennálló sz. Mária-társulatba való felavat-tatás (ascensio) által. Az idén ml. Eránosz Jeremiás ka-nonok és felcsik-kerületi főesperes ur ártatlan keblü tanuló-ifjut ava-tott fel, kiket Bocskor Kálmán VI. oszt. ajánlott be ömltgának, fölöttük pedig Csiky József ugyan VI. oszt. tanuló tartott a népre nézve is ta-nulságos egyházi szónoklatot.

C) Alapítványok, ösztöndíjak.

A helybeli finöveldében volt a f. tanévben 35 nyilvános alapítványi ösztöndíj, részint egyes fundatorok nevére szólók, részint az erd. kath. status ugynevezett közalapítványai. Ezek ugyanannyi ta-nulónak ellátása fejében 100—100 frtosok voltak. Volt még a finövel-dében 4 magán-alapítványos tanuló és künn szállásolt 1, kinek ala-pítványa kézi ösztöndíj gyanánt utaltatott ki. Továbbá élelmeztetett a finöveldében 1 egyházi ösztöndíjas képezdész, 11 fizetéses és 2 ser-vitor-növendék.

Végre a mult nagy szünidő alatt az itteni tanító-képezdénél ft. Fogarasy Mihály püspök urunk ömltga egyházmegyéje tanképe-sítő oklevéllel még nem birt tanítóinak póttanfolyamot nyi-tani kegyeskedvén, öexcellentiája költségén hat hétig 38 tanító a finö-veldében látatott el.

D) Tanodai szerelvények gyarapodása.

I. A tanári s ifjúsági együttes könyvtár az 187¹/₂. tanév végén 1882 drbot számlált. A lefolyt tanévben

1) ajándékozott a Franklin-társulat által: Fehér, *Kísérleti Természetan*, 1 füzet; Lutter, *Közönséges szám- és mértan*, 2 f.; Horváth, *Magyarok története*, 2 f.; Ribáry, *Magyarország oknyomozó története*, 1 f.; Graf, *Német nyelvtan*, 1 f.; Györfi-Zenner, *Kath. Hitvallástan*, 1 f.; Békesy, *Görög mondák*, 1 f.; Császár, *Algebra és számtan*, 3 f. — Aigner ur által: Schwicker, *Deutsches Stylbuch* 2 f.; Hofer, *Francia nyelvtan (töredék)* 1 f.; Marczaly, *Francia nyelvtan*, 1 f. és *Világtörténclem (töredék)* 1 f.; — Zilahy S. ur által: Pap, *Természetrajz*, 3 f.; Damokos és Arányi, *Elemi mértan*, 2 f. — Kilian F. ur által: Schulz-Kiss, *Latin nyelvtan és Olvasókönyv*, 2 frt. — Kókay ur által: Névy L., *Stilistika*, 1 f. — Róder, *Bibliai föld- és ország-isme* 1 f., a szerzőtől; Holló K. *Költeményei*, 1 f., a szerzőtől. — Imets Fülöp Jákó igazgató ajándékai: „Kossuth Hirlapja“, „Ellenőr“ (1848—49-ből), 10 drb folyóirat, Dóczy, *Európa tekintete* 1 k., Hunyady, *Keresztény Archivarius* 1 k., Koronka, *Imádságos könyv* 1 k., Obernyik, *Beszélyek*, 1 f., és egy pár napilap. — T. Tompos Ferencz ur ajándékai: Nyés István, *Katechismus, Nagyszombat, 1697.* 1 k., *Idea actionum juridicarum*, 1 k. és 5 drb nyomtatvány in folio. — Mltsgs. Minier L. kapitány urtól: *Törvényes gyakorlat* 1 k. — Ft. Péter Lajos xelnei lelkész urtól 2 drb német tankönyv. — A borszéki tek. fűrdőbizottságtól: Dr. Cseh K., *Borszék, Pest, 1873.* 1 frt.

Ajándékoztattak még jobbára használt tankönyvek a könyvtárnak a következő gymnasiumi tanulóktól: Imets Ernő maturisált tanulótól 16 drb tankönyv, Orbán Gyulától 4, Rafain Jakabtól 1, Imets Jánostól 1, Jánosy Antaltól 1, Vajna Gábortól 2, Dávid Kajtántól 3, Stemmer Olivértől 1, Puskás Józseftől 2, Kovács Istvántól 1, Korody Elektől 1, Laczkó Alberttől 2, Antal Andrástól 1, Koncsag Sándortól 1, Keresztes Sándortól 1, Pál Alberttől 1, tek. Fekete Márton tanár urtól 2 drb. E szerint az ajándékozott darabok száma: 77 könyv s 17 egyéb mű.

2) Vétel után megszerezett: Széchenyi, *Önismeret*, 1 f.; Óri G., *Margitsziget történelme*, 3 f.; *Magyar tanügy évi folyama*, *Term. tudományi közlöny évi folyama*; Martinet, *A Kátechismus bölcselete*,

2 f.; Reusch, Szentírás és természet, 1 f.; Wiseman, A tudomány és ugyanaunak vegyes iratai, 2 f.

Az ifjúsági könyvtár részére: Aszalay, Eszmék, 1 füz., Bollandeu, Vörösek és feketék, 1 f., Csiky, Az életből, 1 f., gr. Hahn, Két nővér, 2 f., br. Józsika K. színművei és a Lelkész 2 prt. Ez utóbbiak az ifjúság által e czélből felajánlott 14 prt 34 kr rovására lettek beszerezve.

A könyvek bekötésére s két könyv-állvány beállítására fordítottak a csekély használati illétekekből összejött 24 prt, valamint azon 5 prt 60 kr is, mely a sz. Katalinkori ünnepély alkalmával t. Klencsár Gy. könyvkötő ur kisorsolt diszíművei után bejött.

Beszereztetett a könyvtárba 16 drb könyv és 2 folyóirat. E szerint az együttes könyvtár ez évi gyarapodása a folyóiratokon s kisebb nyomtatványokon kívül 93 drb könyv és így az egész állomány: 1975 drb. Megemlitendők még az „Erdélyi muzeum“ és „Erd. muzeum-egylet évkönyvei“ megküldött folyóiratok, valamint a különböző iskolai (középtanodai) Értesítvények.

II. A természettani szertár a mult iskolai évben történt tetemesebb javítás és beszerzés után az 187⁵/₆ ik évben, vétel utján, csak 1 szelence légsulymérővel gyarapodott. A természet- és vegytani készülékek és szerek leltári száma e szerint 140.

III. A terménytárba ezen tanévben következő ajándékozott drbok jöttek be: Br. Apor János ömltgától 10 kis drb osdolai gyémánt; Szalló Géza V. oszt. tanulótl 2 drbocska arany stufa; Worell Emil V. oszt. tanulótl apró rubinok; Imets F. J. igazgatótl termék- és cementirozott rézdarabok.

Nt. Bándi Vazul főleml tanító urtl: 1 szép példány balatoni kecskeköröm, 1 strombus gracilior és 1 osztriga-tenyészdébl kikerült szörbencs.

IV. A vegyesek tárában: 1) a földrajziakhoz beszereztetett: Magyarország donbor falitérképe. 2) A pénzgyűjteményt gyarapították Lakatos Izra tanár ur 2 drb (egyik I. Lipót ezüst garas), Földes József képezdei tanár ur 1, szintén I. Leopold-féle, ezüst polturával, és N. N. 1 Mária Teréz-féle ezüst polturával.

V. A gymn. tornahelyiség az idén megnagyobbított, a csinos kerítés kijavított; a gymn. uszoda pedig 300 prt költséggel, melynek nagyobb része a ns. szék részéről jött be, alaposan kijavított s használhatóvá tétett.

E) *Jutalmak.*

Az ezen gymnasiumhoz utalványoztatni szokott 21 frtból jobbrészt tankönyvül szolgáló művek vásároltattak, melyek a következő jobb magaviseletű és szorgalmasabb tanulók közt osztattak ki: Bálint György, Kovács Mihály, Miklós István és Szabó József I.; Eröss Antal Pongrácz Lajos és Rafain Imre II.; Bidiga István, Boeskor István és Bors László III.; Imre Gergely, Miklós Albert és Potóczky Ede IV.; Kassay Lajos V.; Birtha József és Csiky József VI.; és Molnár Károly VII. oszt. tanulók közt. Ezekon kívül megjutalmazta Glósz Miksa tanár ur: Korody Péter I. és Baló Aladár V.; végre igazgatótanár Dobay József VII. oszt. tanulókat.

F) *Önképzőkör.*

A lefolyt tanév elején ezen gymnasiumban újból megalakult az önképzőkör. Miután igazgató-tanár az alapszabály-tervezetet kijavította s jóváhagyta, és Király Lajos a magyar nyelv és irodalom tanára annak védnökségére és vezetésére vállalkozott. a kör a következőképpen alakult meg: közfelkiáltással elnök lett Péter István VIII., választás utján szerkesztők (bíráló tagok): Puskás József. Stemmer Olivér VIII. és Fejér Vilmos VII. oszt. tanulók; jegyzők: Kovács István VIII. és Vajna Gábor VII.; könyvtárnokok: Birtha József VI. és Kassay Lajos V.; végre pénztárnok és ellenőr: Bernáld János VII. és Korody Elek VI. oszt. tanulók lettek.

A gyűlések tárgyai az elnök által előre kijelölt szavalkók előadásai és az „Önképzőkör“ czimű folyóiratban megjelent darabok feletti eszmecserék és bírálatok voltak.

A tanév folyamában a szerkesztőséghez beadatott 5 prózai és 43 verses dolgozat. Elfogadtatott mind az 5 prózai mű; a verses művekből 33 és pedig lyrai 19, tankölteményszerű 2, allegorikai 2, sonett 2, óda 3, elbeszélő költemény 1 és emlékvers 2. Legtermékenyebb munkások voltak: Fejér V. 7, Puskás és Vajna 5—5, Stemmer 4 darab verses és Péter 2 darab prózai dolgozattal.

G) *Gymnasiumi tandíjalap.*

1868-ban kiadott püspöki rendelet értelmében a tanulók által évenként fizetni szokott tandíjnak fele egy kis házi takarékalapba kezdett tőkésíttetni, hogy később kisebb kiadások alapítványaul vagy

esetleg egy felállítandó tanári nyugdíjalap magvával szolgáljon, a másik fele pedig, mint azelőtt az egész tandíj, évenként a legszükségesebb tanszerekre fordíttassék.

Ezen tandíjalap azóta évenként gyarapodott s itten Csíksomlyón egy 3 tagu püsp. bizottság által kezeltetik és kamatoztatik a püsp k-megyei szabályrendeleték szerint. A kezelő bizottság elnöke és számadoló ft. Bodó Alajos ur, helybeli plebános és egyszersmind ezen főgymnasiumnál püsp. biztos.

A minden tanulót kötelező tandíjösszeg 4 frt o. é., mely a tanári testület ismételt fölterjesztésére sem szállíttatott alább, miután az más intézetek ilyenmő adóihoz képest igen szerény és méltányos. (V. ö. VI. G. febr. 11.)

Az alapba a lefolyt tanévről eddig 400 frt adatott be tőkésítés végett. Az alap jelenlegi állása:

a) erdélyi urbéri kötvényekben	2350 frt;
b) készpénzben, melynek nagy része mielőbb tőkésíttetik	228 frt 56 $\frac{1}{2}$ kr.

H) Légtűnnettani észlelde.

Igazgató-tanár e tanévben is híven folytatta az észleleteket, s az eredményt minden hó végével az orsz. meteorol. m. kir. központi intézethez Budapestre felküldötte. (V. ö. Jelentés, VI. G.)

Hónap	Légnyomat			Hőmérséklet C. sz.			Pára- nyomat			Ned- vesség			Csapadék mm.			Szélirány				Jegyzés.		
	közép	legnagyobb	legkisebb	közép	legnagyobb	legkisebb	közép	legnagyobb	legkisebb	közép	legnagyobb	legkisebb	havi	24 órai	napjai száma	uralkodó	másod	harmad	negyed		Szélerősség (közép)	Közép felhőzet
Julius	599.3	702.4	694.8	16.8	21.7	14.4	11.6	13.5	10.3	84	99	69	129.98	24.58	21	É	N	D	ÉN	4	6	mostoha idő.
Augusztus	700.8	707.3	694.6	15.7	20.1	12.0	10.9	13.3	8.5	81	96	69	61.12	36.20	13	N	ÉN	DN	DK	28	4	kellemes.
Szeptemb.	700.7	707.6	694.3	8.1	12.9	-1.4	8.6	10.9	4.3	93	100	76	36.45	11.00	10	N	É	DN	ÉK	54	4	korai dér; szűraz.
Oktober	697.5	708.6	686.1	6.7	14.1	-3.0	6.1	9.3	3.4	82	98	68	24.73	9.50	8	É	DK	ND	ÉN	37	6	havazott is; fanyarabb
November	694.0	704.0	639.1	0.7	10.1	-7.4	4.3	6.5	2.5	86	100	67	32.18	13.20	11	É	N	ÉN	ÉK	43	7	zordon; korán elreked
Decembe	698.6	707.4	681.2	-7.2	1.7	-22.5	2.6	5.2	0.6	90	100	77	16.10	4.50	12	DN	É	N	ÉK	27	6	enyhe.
Január	697.9	703.6	695.7	-11.4	-3.3	-22.7	1.8	3.4	0.7	93	100	83	10.50	4.70	4	É	DK	DN	ÉK	25	5	gyenge.
Február	698.0	710.7	686.8	-3.8	5.0	-13.6	3.3	4.8	1.5	92	100	77	17.40	4.80	7	ÉN	É	D	DN	21	5	kellemes idő.
Március	694.8	699.6	687.6	5.4	12.2	-1.8	5.3	8.6	3.2	82	100	57	21.19	6.70	8	N	DK	É	D	62	4	zivataros.
Április	699.5	704.2	691.9	12.1	19.2	2.9	6.3	9.1	3.1	63	76	51	—	—	—	É	DK	N	D	62	3	rendkívüli szűraz; korai nyilatkozás.
Május	698.8	704.3	694.9	12.1	20.1	0.5	7.8	10.8	4.1	79	96	55	56.10	7.75	18	N	É	D	DK	60	7	a 21-iki fagy a virágzó rozstot megrontja.
Junius	697.9	703.6	695.7	16.1	20.0	11.9	11.7	14.4	8.1	85	99	69	144.20	21.50	23	É	DK	N	D	36	7	nagyon nedves; az Olt kiárad.
Evi közép	698.3	705.1	692.7	5.9	12.6	-2.3	6.7	9.1	4.2	84	97	68	45.80	13.62	11	É	DK	N	D	41	5	általán rosz.

Az 1875/6. évi észlelések kivonatos eredményét
a következő táblázat szemlélteti:

A meteorol. observatiók mellett növényélettani (phyto-phaenologiai) észleletek is tétettek. E különben is kellemes és nemes élvezettel járó feladatra, senki sem igen vállalkozott. Az igazgató által beszerzett adatok a következők:

a) A lomb fejlődése néhány fánál a következő: tölgyfa ápr. 15; bükk ápr. 20; nyárfa ápr. 12; kőris- és hársfa ápr. 23.

b) A virágzás kezdete következő növényeknél észleltetett: meggyfa ápr. 13; ez máj. 21-én elfagyván, második virágzás: jul. 1; bodzafa s fehérliliom ápr. 15; ibolya márc. 28; almafa, körtefa, árvalányhaj ápr. 17; gyöngyvirág máj. 13; ákácza, rozs máj. 15 (21-én teljesen elfagytak); rózsa máj. 28; búza jun. 8; árpa jun. 11; vadrózsa jun. 14; mogyorófa nem virágzott.

c) A gyümölcsérés kezdetére nézve észleltetett: fai gyümölcs a májusi fagy miatt nem lett semmi; eper jul. 14; ribiszka a fagy után új hajtás: jul. 16; rozs jul. 26; búza (1875) aug. 5; árpa aug. 10; a tengeri vagy törökbúzá a szept. elején már leforrázta.

d) Egyéb észleletek: A rétek általános megzöldülése ápr. 6; az első szénakaszálás: jul. 2; sarjukaszálás (1875) szept. 1; az őszi gabna vetése: szept. 8. — okt. 4; a lombfák általános megsárgulása okt. 15; a rétek s legelők lesárgulása okt. 28; tömeges lombhullás nov. 2; a hullott hó tartama (1875/6) 3 hónap (a Hargitán jun. 24-ig látszott); a vegetatio megindulása febr. 17.

Jegyzet. Az áprili rendkívül meleg időjárás két héttel a rendesnél előbb vitte a tenyészetet, mely minél fejlettebb volt, annál inkább tönkre tette azt a májusi fagy. E miatt gyümölcs misem lett; a rozsból csak a későn vetett, még nem virágzó és emelkedett helyen lévő táblák maradtak meg; a fenyvesek illatos lombja csereklivé vált volt; bükkerdeink pedig ma is szomorúan vörhenyesek, mint a kenetlen csizmaszár.

I) Gymn. krónika.

1875 augusztus végén ezen gymnasium képviselve volt a magy. orvosok és természetvizsgálóknak Előpatakán tartott nagygyűlésén Talmán Ferencz tanár által. Igazgató jelen volt e gyűlekezeten Tusnádkörnyéki és kézdivásárhelyi kirándulásaiban is.

Szept. 12. 2622. p. sz. az érettségi vizsgálatot kiállott ifjak alapítványuknak további élvezetében csak e tárgyban folyó módosítás mellett és mint kifogástalanok hagyatnak meg.

Okt. 20-ról 2756. p. sz. a. kiadott kegyes intézmény a fő-gymnasium egyik legvitalisabb ügyéről kíván gondoskodni.

Nov. 2-ről 937—t. 643. számú intézmény értelmezi a „gymn. rndtrs“ némely szakaszait a nagy szünet és tanfolyamban történt változás esetéből.

Nov. 16-ról 974—t. 670. sz. a. megküldetik a középtanodai tanárképesítésre vonatkozó szabályzat.

Nov. 24-ről 991—t. 681. sz. a. kiadott intézmény elvül határozottan kimondja, miszerint a görög nyelv kötelezettsége alól való fölmentések megszorítottassanak.

Dec. 29-ről 1097—t. 751. számú rendelet úgy intézkedik, hogy a felgymnasiumi földrajz tanítása a természetrajz tanárára bizassék.

1876 jan. 5. 3888. p. sz. a. a tandijra nézve utasítás közöltetik.

Febr. 11. 454. p. sz. a. elvül kimondatik, hogy a tandij a tanári könyvtár gyarapítására is felhasználható; továbbá, hogy 4 frt tandijunk a nép anyagi helyzetének tekintetéből is a legmértányosabbnak mondható; végre, hogy a tanulm. naplók által beállított rendszer hasznos és pártolendő.

Ápr. 8-ről 182. főig. sz. a. elrendeltetett, hogy a gymnasium 1867 óta állapotáról kimerítő jelentés tétessék. (Ami meg is történt; l. az I. cikket!)

Máj. 30. 719. sz. főpásztori rendelet az áhítatossági gyakorlatokról intézkedik.

Jun. 2. A székely művelődési és közgazdasági egyület néhány tanár egy tagsági részvényig pártolja.

Jun. 13. Kár, hogy nem vagyunk azon helyzetben, miszerint a szegedi orsz. közkiállításban részt vehetnénk.

Jun. 6—12-ig az írásbeli érettségi vizsgálatok, 12-től június 27-kéig a közvizsgálatok folytak le; a szóbeli érettségi vizsgálat pedig ugyanezen hó 22-én tartatott meg.

Jul. 14-ről 406. főig. sz. a. a rendes és helyettes tanárok névjegyzéke;

Jul. 16-ről 2250. p. sz. a. a besorozva lévő tanárok felőli rovatos kimutatás kivántatott; végre

Jul. 2-án a tanév szép ünnepélyvel zárattott be. (L. VI. B.)

O s z t á l y	A tanév végéig megmaradt tanulók																						Alapítványosok és ösztöndíjasok	Észrevétel.				
	magaviselet szerint		életkorra nézve										választott pályájuk szerint															
	példás	dicséretes	jó	törvényszerű	kevésbé törv.-sz.	10 éves	11 "	12 "	13 "	14 "	15 "	16 "	17 "	18 "	19 "	20 "	21 "	22 s több	egyházi	jogi	orvosi	tanári			műszaki	bányász-erdészi	gazdasági	katonai
I.	1	16	18	9	3	2	3	7	9	16	8	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	
II.	.	3	14	14	.	.	.	2	8	8	6	6	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	4	
III.	.	1	7	5	.	.	.	1	.	4	2	2	4	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3	
IV.	2	3	7	1	.	.	.	.	.	1	2	5	3	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	9	
V.	.	.	9	7	2	.	.	.	.	.	2	2	2	8	2	.	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	9	
VI.	.	2	7	4	1	.	.	.	.	.	.	1	2	3	3	2	2	1	8	3	.	2	.	.	1	.	8	
VII.	.	.	1	12	.	.	.	.	.	.	.	1	2	2	2	5	1	.	2	3	2	.	1	.	2	3	3	
VIII.	.	1	3	3	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	2	.	2	2	.	2	1	2	1	1	.	.	3	
Összesen	5	26	66	55	6	3	10	17	29	20	18	15	15	9	8	5	5	10	8	3	4	2	1	3	3	40		

VIII.

Az érettségi vizsgálatok eredménye.

Tanév	A VIII. osztálybeli tanulók száma	Vizsgálatra jelentkezett	Visszautasított	Kitűnően	Jeljesen	Jól	Egyszerűen	A távozók közül										
								egyházi	jogi	orvosi	tanári	műszaki	gazdasági	bányászati	erdészeti	katonai	pályát választott	
																	érettnak nyilvánított	
187 ⁵ / ₅ .	8	9	1	3	2	2	1	2	1	1	3	1	.	.	.	.	.	.
187 ⁵ / ₆ .	8	8		3	2	1	2	.	2	1	2	1	.	1	1	.	.	.

IX.

Figyelmeztetés.

1) A tanulók szabályszerű fölvétele és beiratása augusztus 30. és 31-én történik. Szükséges, hogy a tanulók szülőik vagy gyámnokuk vezetése mellett jelenjenek meg az igazgatónál, hogy ugy feygelmi, mint tanulmányi tekintetben már eleve szükséges tájékozást nyerhessenek.

2) Azon szülők, kik nem a tanoda székhelyén laknak, az igazgatóság hire és beleegyezésével tartoznak szállást fogadni, illetőleg alkalmas helyettesről gondoskodni, kire a házi felügyeletre nézve jogait és kötelességeiket azon bizalommal ruházhassák át, hogy a gondviselés alá helyezett tanulónak nevelési és tanulmányi célja szállásügyi hanyag-ág és lelkiismeretlenség által kockáztatva és kijátszodva nem lesz. (V. ö. VI. B.)

3) A gymn. I. osztályába csak a 9-ik évet már betöltött növendékek vétetnek fel, akik, valamint azok is, kik azt eddig elbonyagolták, vagy kívülről jönnek, az iskolai bizonyítvány mellett tartoznak hiteles anyakönyvi kimutatást hozni be.

4) A pót- és javító-, valamint az elhalasztott felvételi vizsgálatok is szept. 1. és 2-ik napjain tartatnak meg. A pót- és javítóvizsgálatok iránti folyamodványokat, valamint az alapítványi kérelmeket is rendesen jul. 8-áig az igazgatósághoz be kell adni. A pót- és javítóvizsgálatokat a tanulók azon tanodánál kötelesek kiállani, melynél megbuktak, vagy azokat letenni elmulasztották. A fölvétel föltételei: jó sikerrel végzett főelemi IV. osztály, vagy más hasonfoku tanodák s ezektől kiállított bizonyítvány. Különben pedig a mindenkire nézt köteles fölvételi vizsgálat tárgyai: értelmes magyar és latin olvasás, a magyar nyelvtanból az alaktan főbb részeinek ismerete, jól olvasható dictando-írás, és a 4 alapszám egész és közönséges törtémeszámokkal.

5) Minden tanuló tartozik a 4 frt tandíjt előre lefizetni; ez alól senkit sem lehet mentesíteni.

6) A tanulók, valamint a szülők és a gyámok is figyelmeztetnek az iskolai bizonyítványok megőrzésére; minthogy ezeknek másodlatai az eredeti elvesztét bebizonyító kérelem mellett a felsőbb tanhatóság, az érettségi okmány másodlata pedig csak a miniszterium engedélyével állitható ki.

7) Az ifjak tankönyveiket az osztálytanár hire nélkül ne sieszenek beszerezni.

Csiksomlyón, július 1. 1876.

Imets Fülöp Jákó,
főgymn. igazgató.

